

AXBOROT OLISH TAMOYILLARI, KAFOLATI VA ERKINLIGINI HUQUQIY ASOSLARI

*Kamilov Maxmudjan Abduqaxorovich,
Jamoat xavfsizligi universiteti kafedra katta o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada axborot olish tamoyillari, kafolati va erkinligini huquqiy asoslari to'g'risida, hamda O'zbekiston Respublikasining yangi konstitusiyasining, "Axborot olish kafolatlari va erkinligi to'g'risida" O'zbekiston Respublikasining qonunidagi shu yo'nalishdagi ayrim moddalarini haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: axborot, so'z erkinligi, fikrlash, ommaviy axborot, kafolat, axborot xavfsizligi

Аннотация: В данной статье речь идёт о принципах получения информации, гарантии и о правовых основах свободы слова, а также связанных с этим некоторые статьи новой Конституции Республики Узбекистан, Закона Республики Узбекистан «О гарантиях и свободе доступа к информации».

Ключевые слова: информация, свобода выражения мнений, мышление, публичная информация, гарантия, информационная безопасность.

Abstract: In this state we are talking about the principles of obtaining information, guarantees and the legal basis of freedom of speech, as well as those clarified with these some articles of the new Constitution of the Republic of Uzbekistan, the Law of the Republic of Uzbekistan "On guarantees and freedom of access to information".

O'zbekiston Respublikasining Yangi Konstitusiyasining 33 moddasiga muvofiq har kim fikrlash, so'z va e'tiqod erkinligi huquqiga ega. Davlat Internet jahon axborot tarmog'idan foydalanishni ta'minlash uchun shart-sharoitlar yaratadi.

Axborotni izlash, olish va tarqatishga bo'lgan huquqni cheklashga faqat qonunga muvofiq hamda faqat konstitusiyaviy tuzumni, aholining sog'lig'ini, ijtimoiy axloqni, boshqa shaxslarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, jamoat xavfsizligini hamda jamoat tartibini ta'minlash, shuningdek davlat sirlari yoki qonun bilan qo'riqlanadigan boshqa sir oshkor etilishining oldini olish maqsadida zarur bo'lgan doirada yo'l qo'yiladi.

Axborotdan foydalanish faqat qonunga muvofiq bo'lib, inson huquqlari va erkinliklarini, konstitusiyaviy tuzum asoslarini, jamiyatning axloqiy qadriyatlarini, ma'naviy, madaniy va ilmiy salohiyatini va mamlakat xavfsizligini himoya qilish uchun cheklanishi mumkin.

Har bir fuqaroning axborot olish huquqi kafolatlanadi.

Har kimning axborotni izlash, olish, tadqiq etish, uzatish va tarqatish huquqi davlat tomonidan himoya qilinadi.

Ochiqlik va oshkoralik, hamma erkin foydalanishi mumkinligi va haqqoniylik axborot erkinligining asosiy prinsiplaridir.

Axborot ochiq va oshkora bo'lishi kerak, maxfiy axborot bundan mustasno.

Maxfiy axborotga quyidagilar kirmaydi :

fuqarolarning huquq va erkinliklari, ularni ro'yobga chiqarish tartibi to'g'risidagi, shuningdek davlat hokimiyati va boshqaruv organlari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, jamoat birlashmalari va boshqa nodavlat notijorat tashkilotlarining huquqiy maqomini belgilovchi qonun hujjatlari; ekologik, meteorologik, demografik, sanitariya-epidemiologik, favqulodda vaziyatlar to'g'risidagi ma'lumotlar hamda aholining, aholi punktlarining, ishlab chiqarish obyektlari va kommunikatsiyalarning xavfsizligini ta'minlash uchun zarur bo'lgan boshqa axborotlar;

kutubxonalarning, arxivlarning va O'zbekiston Respublikasi hududida faoliyat ko'rsatayotgan yuridik shaxslarga tegishli axborot tizimlarining ochiq fondlaridagi mavjud ma'lumotlar.

Davlat hokimiyati va boshqaruv organlari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, jamoat birlashmalari va boshqa nodavlat notijorat tashkilotlari jamiyat manfaatlariga taalluqli voqealar, faktlar, hodisalar va jarayonlar to'g'risida qonun hujjatlarida belgilangan tartibda ommaviy axborot vositalariga xabar berishi shart.

Axborot undan hamma erkin foydalanishi mumkinligi ta'minlangan va haqqoniy bo'lishi kerak.

Axborotni buzib talqin etish va soxtalashtirish ta'qiqlanadi.

Ommaviy axborot vositalari o'zlari tarqatayotgan axborotning haqqoniyligi uchun axborot manbai va muallifi bilan birgalikda qonunda belgilangan tartibda javobgar bo'ladilar.

O'zbekiston Respublikasining «Axborot olish kafolatlari va erkinligi to'g'risida»gi Qonuni 11-moddasiga muvofiq ommaviy axborot vositalari e'lon qilinayotgan axborotning to'g'riligini tekshirib ko'rishlari shart va ular axborot beruvchi bilan birgalikda uning to'g'riligi uchun javobgar bo'ladi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi bilan ommaviy axborot vositalari orqali tuhmat, haqorat qilish va raqobatchini obro'sizlantirganlik uchun jinoiy javobgarlik belgilangan.

Axborot mulkdori, egasi axborot berishni rad etganligi ustidan sudga shikoyat qilinishi mumkin.

Internet, sun'iy yo'ldosh va raqamli eshittirish kabi yangi texnologiyalar, so'z va axborot erkinligi huquqini amalga oshirish uchun inqilobiy imkoniyatlar yaratadi. Ushbu texnologiyalar orqali taqiqlangan va buzilgan axborotni taqsimlashni cheklash

bo'yicha vakolatli organlarning harakatlarini diqqat bilan o'rganish kerak. Bunday choralar yangi texnologiyalardan foydalanishning katta ijobiy salohiyatini cheklashi kerak. Boshqa ommaviy axborot vositalarida bosma, televideniye va radioeshittirishlar uchun yaratilgan qoidalar bu holatda qo'llanilishi mumkin emas. Shubhasiz, bolalar pornografiyasining tarqalishi, bir tomondan so'z erkinligi va axborot erkinligi huquqini to'liq amalga oshirish kabi qonunbuzarlikni bartaraf etish uchun yangi ommaviy axborot vositalaridan foydalanishga cheklashlar qo'yilishi kerak.

Davlat har kimning axborotni izlash, olish, tekshirish, tarqatish, undan foydalanish va uni saqlash huquqini himoya qiladi. Jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e'tiqodi, shaxsiy va ijtimoiy mavqeiga qarab axborot olish huquqi cheklanishiga yo'l qo'yilmaydi.

Davlat hokimiyati va boshqaruv organlari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, jamoat birlashmalari va boshqa nodavlat notijorat tashkilotlari hamda mansabdor shaxslar qonun hujjatlarida belgilangan tartibda har kimga o'zining huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlariga daxldor bo'lgan axborot bilan tanishib chiqish imkoniyatini ta'minlab berishga, maqbul axborot resurslari yaratishga, foydalanuvchi fuqarolarning huquqlari, erkinliklari va majburiyatlariga, ularning xavfsizligiga doir hamda jamiyat manfaatlariga taalluqli boshqa masalalar yuzasidan axborot bilan ommaviy tarzda ta'minlashga majburdirlar.

O'zbekiston Respublikasida senzura va axborotni monopollashtirishga yo'l qo'yilmaydi.

Ma'lumotlarning mavjudligi, albatta, fuqarolarning axborot huquqlarini ta'minlashning muhim omilidir.

O'zbekiston Respublikasining Konstitusiyasi, "Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlari to'g'risida"gi qonun axborotni izlash, so'rash, olish, tadqiq qilish, tarqatish, undan foydalanish va saqlash huquqlarini kafotlaydi, "Elektron hukumat" va boshqa "Davlat hokimiyati va boshqaruv organlari faoliyatining ochiqligi to'g'risida" – so'nggi yillarda qonun hujjatlariga muvofiq davlat organlari, jamoat birlashmalari, uning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlariga daxldor axborotdan foydalanish va uni xammaga taqdim etishlari shart.

Ammo, axborot olish erkinligi mutlaq bo'lmasligi mumkin, ayniqsa, agar u jamoat xavfsizligi, odamlarning sha'ni va qadr- qimmatini kabi muhim tushunchalarni o'z ichiga olsa, ushbu holatda buni cheklovlarsiz amalga oshira olmaysiz. Inson huquqlarini va asosiy erkinliklarini himoya qilish Yevropa konvensiyasi, maxfiy ma'lumotlarning oshkor bo'lmasligi, vakolatlari va xolisligini ta'minlash, obro'ga yoki boshqalar huquqlarini himoya qilish, sog'lig'i yoki ma'naviyatini muhofaza qilish, milliy xavfsizlik, hududiy yaxlitligini yoki jamoat xavfsizligi manfaatlarini kabi ifoda erkinliklarini cheklashga ruxsat beradi.

Butunjahon Internet tarmog'i kuchli axborot oqimidir. Birlashgan millatlar

tashkilotning e'tiqod erkinligi va uni erkin ifoda qilish bo'yicha maxsus ma'ruzachisi Frank La Rue hisobotiga ko'ra, Internetga kirish huquqi daxlsiz inson huquqidir. Va bu to'g'ri, chunki biz barchamiz axborot jamiyatining bir qismi bo'lib, bugungi kunda axborot rivojlanishining xal qiluvchi omiliga aylandik. Shu bilan birga, ushbu huquq boshqa shaxs huquqi kabi ba'zi hollarda cheklangan bo'lishi mumkin, chunki bu huquq boshqa shaxslarning huquqlariga muqarrar ravishda ta'sir etishi uchun cheklanmagan bo'lishi mumkin emas.

Xulosa qilib aytganda, bugun Konstitutsiyamizning yangi normalarida asosiy e'tibor inson, jamiyat va davlatning barqaror rivojlanishini ta'minlashga qaratilganini ishonch bilan ta'kidlash mumkin. Yangi tahrirdagi Asosiy qonunning qabul qilinishi bilan bu borada yanada mustahkam konstitutsiyaviyhuquqiy asos yaratildi. Binobarin, Yangi O'zbekiston o'zining ushbu sohalardagi xalqaro majburiyatlariga qat'iy sodiqligini yana bir bor namoyon etdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasiga o'zgartishlar va qo'shimchalar kiritish to'g'risida. O'zbekiston Respublikasining Qonuni.
2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan quramiz. - T.:O'zbekiston, 2017.
3. 2022 -2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi
4. O'zbekiston Respublikasining «Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlari to'g'risida»gi Qonuni